

моделирование компьютерных обучающих систем/Е.А. Черткова, В.С. Карпов//Дистанционное и виртуальное обучение: дайджест российской и зарубежной прессы. – 2010. – N 12. – С. 56-65.

8. Яшанов С.М. Реалізація моделі мережевого інформаційно-навчального середовища у системі підготовки учителів трудового навчання/С.М. Яшанов//Наукові записки: [збірник наукових статей]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – (Серія педагогічні ті історичні науки). – Випуск LXXXIV (84). – С. 267-277.

Aportul artei italiene în dezvoltarea culturii europene

The contribution of Italian art in the development of european culture

Rodica Ursachi,
doctor în studiul artelor,
conferențiar universitar, Catedra de
pictură,

Facultatea de Arte Plastice și Design,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău

Rezumat

Arta italiană constituie reperul de bază al culturii europene. În Italia s-au pus fundamentele principiilor artistice în arhitectură, sculptură, pictură. Aceste principii se referă la planimetria orașelor, schema compozițională a operelor picturale și sculpturale, modul de reprezentare a spațiului, figurilor pe o suprafață plană etc.

Cuvinte-cheie: artă, cultură, plan, compoziție, principiu artistic.

Abstract

Italian art is the cornerstone of European culture. In Italy, the foundations of artistic principles in architecture, sculpture, painting were laid. These principles refer to the urban planimetry, the compositional scheme of the pictorial and sculptural works, the way of representing the space, the figures on a flat surface, etc.

Keywords: art, culture, plan, composition, artistic principle.

Evoluția culturii europene moderne se datorează în mare parte artei italiene, care, pe parcursul câtorva milenii, a constituit axa în jurul căreia au gravitat culturile diferitor popoare. Aceasta se explică prin poziția geografică, prin extinderea Imperiului Roman, care a contribuit la răspândirea principiilor artistice de bază în diverse domenii ale culturii. Deși încă din perioada antică italienii au asimilat „elemente” din culturile popoarelor limitrofe (etrusci, greci ș.a.), ei au reușit să le sintetizeze și să le ofere un specific aparte.

De la începutul evoluției sale, arta italiană se caracterizează prin pragmatism, reflectat în sistemul de construcții al apeductelor (*Apeductul din Segovia*, Spania), termelor (*Termele lui Caracalla*), scurgerilor de canalizare (*Cloaca Maxima*), podurilor, drumurilor pavate, circurilor etc. Aceste tipuri de construcție, unele funcționale până în prezent (*Podul din Gard*, Franța), au influențat arhitecții din

diverse țări pe parcursul mai multor secole, atât ca idee, dar și în utilizarea elementelor constructive de bază – *arcul semicircular, bolta și cupola*.

Podul din Gard, Franța

Bazilica romană constituie reperul tuturor bisericilor creștine vest-europene moderne. Ușor modificat, planul bazilicii, numit, mai târziu, *bazilical*, devine esențial în construcția bisericilor romanice și gotice, care încântă omul contemporan prin măreția și splendoarea sa. Planul bazilical a stat, inițial, la baza planimetriei bizantine, care a evoluat, pe parcurs, într-o diversitate de tipuri (central, triconc/treflat ș.a.). Și în bisericile bizantine se utilizează arcul (sprijinit pe coloane), bolta în leagăn, iar în unele cazuri – cupola (*Bazilica Saint Apolinare in Classe, Biserica din Ravena, Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol* ș.a.).

Bazilica Saint Apolinare in Classe

Din acest segment istoric face parte și planul castrelor romane, care, ulterior a fost preluat de seniorii medievali în construcția castelelor proprii (castru „castelum”) și a cetăților (*Castrul Histria, Castrul Ulpia Traiana* ș.a.).

Spiritul pragmatic al italienilor este evident și în planimetria în rețea a orașelor din provinciile Imperiului Roman, pentru a facilita accesul armatei romane pe străzile orașului (*centrul orașului Chișinău, Barcelona* ș.a.).

Alt principiu constructiv-artistic se referă la zidăria cetăților, care, în scopuri utilitare, se ridică după un anumit mod, și anume prin alternanța pietrei și cărămizii roșii (trei-patru rânduri). Această modalitate se întâlnește și în „decorul” pereților bisericilor bizantine (ca parte componentă a Imperiului Roman), care, prin extensiune, s-a răspândit și în spațiul balcanic, și în arealul românesc medieval (*Biserica Domnească de la mănăstirea Cozia, Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, sec. XIV* ș.a.), iar mai târziu (sf. sec. XIX – încep. sec. XX) s-a reflectat și în arta modernă din Basarabia (*Biserica Sfântului Pantelimon/Grecească, Turnul de apă de lângă USM, arhitect A. Bernardazzi* ș.a.).

Biserica Domnească de la Mănăstirea

Cozia Turnul de apă de lângă USM

În sculptură, arta italiană din perioada antică a pus bazele portretisticii realiste, a statuii ecvestre, care vor servi drept model pentru artiștii din Renaștere și din perioadele ulterioare (*Marc Aureliu, Gattamelata, G. Kotovski* ș.a.).

Deși în perioada „întunecată” a culturii europene marea parte a „invențiilor”, a modalității de reprezentare plastică a operei de artă se află într-un con de umbră, în perioada Renașterii, grație transformărilor majore din societate și din alte domenii ale vieții, arta va ocupa locul central în preocupările Omului (care, conform principiilor Umanismului, trebuie să creeze, să studieze continuu). Anume în perioada dată se revalorifică tradițiile artei antice romane și se tinde către perfecțiunea Omului și a naturii (considerată izvorul înțelepciunii și al bucuriei). Tendința de apropiere cu natura și de găsim a armoniei și frumuseții lumii reale contribuie la studierea științifică a legităților ei (a perspectivei liniare și aeriene, a anatomiei, a proporțiilor umane bazate pe raportul

matematic (*Secțiunea de aur/Șirul lui Fibonacci*)). Totodată, tendința de redare a idealului uman, a naturii duce la reintroducerea nudului în artă, a portretisticii, a genului istoric și a peisajului. În literatură, se pun bazele poeziei lirice (Francesco Petrarca, 1304-1374) și ale nuvelei (Giovanni Boccaccio, 1313-1375) ș.a.

În cultură, în artă se pun fundamentele unui sistem artistic principal nou, bazat pe realism și clasicism. Apar mecenați care investesc în cultură și artă, iar drept consecință este înființată Academia Platoniciană (1459), (la Vila Coreggia a lui Lorenzo Medici/Il Magnifico), Academia din Roma (1460), Academia din Bologna ș.a., care vor servi drept model pentru diverse „academii de artă” europene.

Sunt scrise tratate: „Despre arhitectură”, 1450 (Leon Batista Alberti, 1404-1472, Andreea Palladio, 1508-1580 ș.a.), „Despre pictură”, 1434-1436 (Leonardo da Vinci), „Despre perspectivă”, „Despre proporții” (Albrecht Durer) ș.a., care, prin informația expusă, vor contribui la modificarea organizării planimetrice urbane, ce se va axa pe legitățile simetriei, ordinii, armoniei, proporției, ritmului, echilibrului etc. (piețe cu deschideri axiale radiale, edificii decorate la fațadă cu pilaștri de ordin corintic, frontoane triunghiulare și în formă de arc etc.).

În arhitectura civilă, planul palatului reamintește atriumul roman (locuința patricienilor):

- formă cubică;
- două-trei niveluri;
- curte pătrată sau dreptunghiulară (cortile);
- cornișă masivă, pronunțată;
- decor variat al fiecărui nivel (nivelul inferior – fațetat cu piatră bosaj, cele superioare – cu piatră șlefuită „a la rustica”, aplicată sub diferite forme (*Palatul Medici-Ricardi* (arhitect Michelozzo Michelozzi, 1391-1471), *Palatul Rucelai*, Florența, 1446-1451 (arhitect Leon Batista Alberti, Bernardo Rossellino), *Palatul Strozzi*, 1489-1539 (arhitect Benedetto da Maiano, 1442-1497) ș.a.).

Palatul Medici-Ricardi, Florența

Tot în Italia se dezvoltă și planul palatelor în formă de „U” (*Palatul Pitti*, 1440 – sec. XVII, arhitect Filippo Brunelleschi), care va sta la baza reședințelor regale europene (*Palatul Versailles* (Franța), *Palatul din Viena* (Austria), *Palatul Mihailovsk*, *Palatul de iarnă* (Rusia) ș.a.).

Palatul Mihailovsk, Rusia

În secolul al XVIII-lea, arhitecții din Anglia și Franța preiau modelul „Vilei palladiene” în construcția *Hotelului* parizian și a edificiilor publice engleze (Robert Adams, Cristofer Wren ș.a.). Principiul decorului arhitectural, introdus de Andreea Palladio (1508-1580), constă în utilizarea elementelor constructive antice (fronton triunghiular, coloane clasice, arcuri etc.), distribuite în mod original pe suprafața peretelui. A. Palladio concentrează în zona intrării mai multe elemente – coloane duble colosale sau balcon cu parapet de asupra ușii (coloane duble se întâlnesc uneori și în zonele de colț ale edificiului, pentru a crea impresia de stabilitate). În domeniul sculpturii și al picturii, arta italiană din perioada renascentistă se impune prin:

- reintroducerea nudului (*David*, Donatello, *David*, Michelangelo Buonarroti, *Nașterea lui Venus*, *Primăvara*, S. Botticelli, *Venus dormind*, Giorgione ș.a.);

- reintroducerea portretului-bust redat în $\frac{3}{4}$ (*Portretul lui Nicollo da Uzzano*, Donatello, *Bustul lui Giuliano de Medici*, A. Verrocchio, *Portretul dogelui*

(1501-1504), Giovanni Bellini, *Portretul papei Iuliu al II-lea*, Rafael Sanzio (1483-1520) ș. a.);

- reintroducerea statuii ecvestre (*Gattamelata*, Donatello, *Il Golleone*, A. Verrocchio, fresca *Condotierul Giovanni Asunto*, Paolo Ucello ș.a.);

- utilizarea teracotei policrome (*Cantoria amvonului din Florența* (1431-1438), Luca della Robbia (1399-1482) ș.a.);

- reintroducerea genului batalist/istoric (*Lupta de la San Romano*, Paolo Ucello ș.a.);

- reintroducerea perspectivei liniare (frescele *Sfânta Treime cu Fecioara, sfântul Ioan și doi donatori* din biserica „Santa Maria Novella din Florența”, Masaccio (1401-1428), *Cina cea de taină* (1495-1498), Leonardo da Vinci, *Școala din Atena* (1509), Rafael Sanzio ș.a.);

- reintroducerea perspectivei aeriene, a „spațiului plastic/pictural” (*Porțile Paradisului/de est a baptisteriului din Florența* (1425-1452), Lorenzo Ghiberti (1381-1455), *Fecioara, Pruncul și sfânta Ana* (1510), Leonardo da Vinci ș.a.);

- reintroducerea principiului clarobscurului, tehnicii *Sfumato*-ului (*Madona Litta* (1480), Leonardo da Vinci ș.a.);

- reintroducerea perspectivei plonjate, figurilor redete în raccourci-uri puternice

(frescele din *Palatul Ducal din Mantova*, *Hristos mort* (1490), Andreea Mantegna (1431-1506), *Crearea lumii/Geneza* din Capela Sixtină, Vatican (1508-1512), Michelangelo Buonarroti (1475-1564) ș.a.);

Crearea lumii/Geneza din Capela Sixtină, Vatican, Michelangelo Buonarroti

- reintroducerea procedului tromp'l'eoil/iluziei optice (*Bolta Capelei Sixtine*, Vatican (1508-1512), Michelangelo Buonarroti, frescele din palatele venețiene și germane din sec. al XVIII-lea, pictate de Giovanni Tiepolo ș.a.);

- încadrarea personajului în natură pe un fondal panoramic (*Mona Liza/Gioconda*” (1513-1517), Leonardo da Vinci, *Portretul-dublu al soților Montefeltro* (1465-1470), Piero della Francesca (1415-1490) ș.a.);

- compoziția de tip piramidal (*Madona printre stânci* (1483-1508), Leonardo da Vinci, *Madona Sixtină* (1513), Rafael Sanzio, *Mormântul lui Lorenzo și Giuliano Medici* (1526-1534), Michelangelo Buonarroti ș.a.).

*Madona Sixtină, Rafael
 Mormântul lui Lorenzo și Giuliano
 Medici, Michelangelo Buonarroti*

Un aport considerabil în dezvoltarea artei *realiste* europene l-a avut creația lui Caravaggio (perioada barocă), prin introducerea „tenebroso-lui”, a tratării „naturaliste” a subiectelor religioase și a redării veridice a personajelor din aceste compoziții; prin utilizarea schemelor compoziționale îndrăznețe în „diagonală”, „X”, „Z” etc. Această tratare „revoluționară” va fi prezentă până la sfârșitul secolului al XIX-lea atât în pictură, cât și în sculptură (Gianlorenzo Bernini – întemeietorul portretului de paradă, cu axe divergente, în sculptură).

*Ioan Botezătorul Martirul Sfântului Petru
 Adormirea Mariei – Caravaggio*

Principiile artistice distinse în spațiul italian din perioadele menționate au influențat puternic școlile de artă europene, atât prin intermediul artiștilor italieni invitați la curțile nobililor din diferite centre culturale, cât și prin călătoriile (de studiu) ale artiștilor „străini” în Italia (P.P. Rubens, J. Ribera, D. Velasquez, F. Goya, D. Ingres, A. Ivanov, K. Briulov ș.a.).

Pe parcursul mai multor secole (până în sec. XIX), Italia rămâne „capitala culturală a Europei”, ea devine o sursă inepuizabilă de inspirație pentru mai multe generații de artiști. Printre artiștii care au sintetizat moștenirea artistică a acestui spațiu „bogat” în vestigii inestimabile, au revalorificat-o și au transmis-o printr-o prismă nouă, pot fi menționați pictorii din sec. al XVII-lea – N.

Poussin, C. Loren, G. de la Tour (Franța), J. Ribera, D. Velasquez (Spania), P.P. Rubens (Flandra), din sec. al XIX-lea – J.L. David, D. Ingres, P. Proud'hon, Hubert Rober ș.a. (neoclasicism), W. Turner, prerafaeliții ș.a. (romantism), G. Moro, P. de Chavanes (simbolism), A. Rodin (impresionism), din sec. al XX-lea – G. Klimt (stilul „modern”), A. Modigliani (expresionism francez) ș.a. Unii artiști s-au axat pe tematica mitologică,

istorică a Italiei din diferite perioade (Karl Briulov a studiat, direct din sursă, istoria Italiei (ruinele orașului Pompei, Herculaneum), Hubert Rober a desenat ruinele Romei antice, devenind întemeietorul „Peisajului cu ruine” în Europa), alți artiști s-au bazat pe principiile artistice sau maniera de lucru a unor artiști renascentiști sau din perioada barocă (P. Rubens – Tizian (*Punerea în mormânt*), George de la Tour, Jusepe de Ribera (tenebrosso-ul, schema compozițională pe diagonală), Diego Velasquez – Caravaggio, A. Rodin – Michelangelo, Puvis de Chavanes – Giotto (fresca), Gustave Klimt – mozaicul din biserica din Ravena (utilizarea pe larg a foiței de aur) etc.)

Deși în sec. al XIX-lea centrul de greutate culturală revine Franței, unde apar noi versiuni în tratarea artelor plastice, cu deschideri spre epoca modernă și contemporană, pasiunea pentru idealurile clasice ale culturii italiene (renascentiste),

periodic, revine în creația unor artiști, care încearcă să reevalueze calitățile umane (care în prezent se află în declin).

Bibliografie

1. Borden, D., *Arhitectura – o istorie vizuală*, Litera Internațional, București, 2009.

2. Burckhardt, J., *Cultura Renașterii în Italia*, vol. I-II, Editura pentru Literatură, București, 1969.

3. Lazarev, V., *Originile Renașterii italiene – Trecento, Quattrocento Timpuriu*, Meridiane, București, 1984, 1985.

4. Panofski, E., *Renaștere și renașteri în arta occidentală*, Meridiane, București, 1976.

5. Voitec-Dordea M., *Renaștere, baroc și rococo în arhitectura universală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994.

6. Дмитриева, О., *Художники итальянского Возрождения*, Москва, 1980.